

Avrupa Birliği, Türkiye ve Eğitim

Doç. Dr. Ahmet DUMAN^(*)

Giriş

Avrupa Birliği'ne (AB) Türkiye'nin tam üyeliği ve tam üyelik için yapılması gerekenler son zamanlarda sıkça tartışılmaya başlandı. Bu bağlamda, Türkiye AB'ye tam üye olmalı mıdır, olmamalı mıdır? AB Türkiye'yi tam üyeliğe kabul eder mi, etmez mi? Niçin? Bu tartışmalar hiç şüphesiz önemli tartışmalar ancak bu çalışmanın kapsamı dışındadır. Bu çalışmada, AB'nin eğitime nasıl baktığı, AB'nin eğitim siyasaları (policy) ana hatlarıyla ele alınıp, aday ülke statüsünü büyük bir zorlamayla elde eden Türkiye'nin eğitim konusunda neler yapması gerektiği konuları tartışılmaya çalışılacaktır.

Bunun için de, öncelikle AB'nin yapısı ve işleyişi hakkında kısaca bilgi verilecektir. Daha sonra, AB'nin eğitim siyasaları (policy) üzerine analitik bir değerlendirme yapılarak, AB'nin eğitim programları hakkında tanıtıcı bilgiler verilecektir. Daha sonra ise, Türkiye'nin AB ile olan ilişkilerine eğitim odaklı eleştirel bir yaklaşımla bakılarak, Türkiye'nin durumu ve bu konuda yapılması gerekenlere ilişkin bazı ip uçları sunulmaya çalışılacaktır.

1. AB'nin Yapısı ve İşleyişi

AB'nin oluşumu genellikle Almanya, Fransa, Belçika, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg'un katılımı ile 1951 yılında Paris'te imzalanan bir anlaşma ile oluşturulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu ile başlatılır. Bu topluluğu oluşturmanın amacı ise, topluluğa üye ülkeler arasında ortak bir kömür

^(*) e-posta: aheren1@yahoo.com

ve çelik pazarı oluşturularak ekonominin ve işlendirmenin (istihdam) geliştirilmesi (Topsakal & Hesapçioğlu 2001). Yukarıda adı geçen altı ülke 1957 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu (European Economic Community) oluşturdu. Bu altı ülke daha sonra 1965 yılında Avrupa Topluluğu (European Community) adını aldı. Avrupa Topluluğu adı da 1992 yılında yerini Avrupa Birliği'ne (European Union) bıraktı. Böylece, 1957 yılından sonra topluluk dört kez genişleyerek bugünkü 15 üyeli Avrupa Birliği'ne (European Union) dönüşmüş oldu. Bu dönüşüm Çizelge 1'de görülmektedir.

ÇİZELGE 1 AVRUPA BİRLİĞİNİN GELİŞİMİ

1957	Almanya, Fransa, Belçika, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg
1973	Birleşik Krallık, Danimarka ve İrlanda
1981	Yunanistan
1986	Portekiz ve İspanya
1995	Avusturya, Finlandiya ve İsveç

KAYNAK: Office of European Parliament -OEP- (1995) The European Union: A Guide for Students and Teachers, s.4.

15 üyeli AB'ye yeni katılımlar için başvurular da yapılmıştır. Birliğe tam üyelik için başvuru yapmış olan ülkeler şunlardır: Türkiye 1987, Kıbrıs Rum Kesimi 1990, Malta 1990, Polonya 1994, Macaristan 1994, Bulgaristan, Romanya, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Letonya, Litvanya, Slovenya ve Sloveky. İzlanda ile İsviçre AB'ye katılmadan ilişkileri sürdürmektedirler. Norveç ise AB'ye üyelik için halkoylaması yapmış ve halkın çoğunluğu AB üyeliğine hayır dediği için üyelik gerçekleşmemiştir. Yine, Malta AB'nin tüm çabalarına karşın, 1996 Ekim seçimlerinde iktidar olan sosyalist görüşlü İşçi Partisi'nin politikaları nedeniyle AB'ye katılmayı reddetmiştir. Malta İşçi Partisi AB ile ilişkilerini şöyle özetlemiştir: 'AB'ye tam üye olmak istemiyoruz ama Avrupa ile bu süreçten dışlanmadan bütünleşmek istiyoruz' (Duman 1997).

AB'nin temel organları ve bunların işleyişi ise şöyledir:

Avrupa Konseyi: Üye ülkelerin devlet ya da hükümet başkanlarından oluşur ve yılda iki kez AB'nin genel gidişine yön vermek için toplanır.

Bakanlar Konseyi: Üye Ülkelerin AB'den sorumlu Bakanlarından oluşur. AB'nin karar organı niteliğindedir. Bakanlar Konseyi'nin başkanlığı her altı ayda bir üye ülkeler arasında sırayla değişir. Konsey Brüksel'de konuşlanmıştır.

Avrupa Komisyonları: AB önemli organlarından olan Avrupa Komisyonlarının sayısı toplam yirmidir. Bu komisyonların her birisi üye ülke hükümetlerinin atadığı komisyon üyelerinden oluşur. Almanya, Birleşik Krallık, Fransa gibi nüfus bakımından kalabalık ülkelere ikişer, diğer ülkelere birer temsilciden oluşur. Her komisyon AB'nin özel siyasetlerinden biriyle ilgilidir. AB ile ilgili yasalar, siyasetler, yönetmelikler komisyonlar tarafından hazırlanır. Bu komisyonlar ayrıca 24 Genel Müdürlük halinde örgütlenmiştir ve Brüksel'de konuşlanmıştır. Eğitim ile ilgili olan komisyon "Kültür, Gençlik, Eğitim ve Medya", Genel Müdürlük ise "Eğitim ve Kültür" Genel Müdürlüğüdür.

Avrupa Parlamentosu: AP her üye ülkeden seçimle belirlenmiş toplam 626 üyeden oluşur. Seçimler her 5 yılda bir yapılır. Parlamento'nun üye dağılımı AB ülkelerinin nüfusuna göre yapılır. Örneğin: Birliğin en büyük üyesi olan Almanya 99 üye ile, Fransa, Birleşik Krallık ve İtalya 87, İspanya 64 üye ile Parlamentoda temsil edilirken Lüksemburg sadece 6 üyeye, İrlanda 15, Finlandiya ve Danimarka 16'şar üyeye sahiptir. Avrupa Parlamentosu Strasburg'ta konuşlanmış olup ayda yaklaşık 1 hafta toplantı halindedir. Komisyonların önerilerini oylayarak kabul ya da veto eder.

Avrupa Adalet Divanı: AB'nin en büyük yargı organıdır. AB hukuku üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Divan Lüksemburg'da konuşlanmış olup her üye ülkeden bir yargıcın katılımıyla oluşur. Divan'daki her bir yargıç üye 6 yıldan fazla görev yapamaz (OEP 1995:16-19).

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı gibi, AB'nin işleyişinde merkez durumunda olan üç kent Strasburg, Brüksel ve Lüksemburg'dur. AB ile ilgili her ayın ilk iki haftasındaki toplantıları genellikle Brüksel'de, üçüncü ve dördüncü hafta toplantıları ise Strasburg'da yapılır. Sekreteryaya ise Lüksemburg'dadır. Parlamento ve Konsey toplantılarında AB'nin 11 resmi dilinde anında çeviri yapılmaktadır (Publications and Public Events Service of the European Parliament -PPES- 1995).

AB bütçesini hazırlama yetkisi Parlamento ile Konsey arasında paylaşılır. 1995 yılı itibariyle AB'nin yıllık bütçesi toplam 80 Milyar Euro'dur. AB'nin finansmanında, %53.5'lik payla ilk sırayı katma değer vergisi almaktadır. Üye ülkelerin her birisi topladığı katma değer vergisinin %1.4'ünü Birliğe vermektedir. Birliğin finansmanında ikinci sırayı ise %26,4 ile üye ülkelerin gayrisafi milli hasıllarından verdikleri %1.2 paylardan oluşmaktadır. Ancak İrlanda, Yunanistan ve Portekiz diğer üye ülkelere göre daha yoksul oldukları için gayrisafi milli hasıllarından daha az pay vermektedirler. AB bütçesinde ise %51'lik pay ile en büyük harcama fonu Ortak Tarım Politikası (Common Agricultural Policy) için ayrılmaktadır. Bunun yanı sıra Bölgesel Fon, Sosyal Fon, Yapısal Fon, Araştırma, Balıkçılık gibi yaklaşık 10 fon alanı bulunmaktadır. Eğitim harcamaları ise genellikle Sosyal ve Yapısal Fon'dan karşılanmaktadır. (OEP 1995, PPES 1995, ABGS 2002).

2. AB'nin Eğitim Siyasaları

AB'ye üye ülkeler her ne kadar ulusal eğitim sistemleri ve uygulamaları hakkında, özellikle genel okul eğitimi alanında, kendileri karar vermek isteseler de, zaman içerisinde gözlenen ve "Avrupa Boyutu" (European dimension) olarak anılan AB etkisi beklenenden daha fazla olmuştur. Bu nedenle, tüm üye ülkelerdeki eğitim uygulamaları hakkında değerlendirme yapılırken, genel bir "Avrupalılaştıran" (Europeanisation) sık sık söz edilmektedir (Sultana 1995, Field 1996b).

AB'nin eğitim siyasalarına dayanak olan AB ile doğrudan ilgili bazı temel antlaşmaların maddeleri vardır. Bu anlamda AB'nin ilk temel hukuksal dayanağı, 1957 yılında imzalanan ve Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu oluşturan Roma Antlaşması'nın 128 ve 235. maddeleridir. Bu maddelerde genel olarak ortaklık sürecinin geliştirilmesinde eğitimin önemine işaret edilmiş ancak Topluluğa bu konuda açık bir yetki verilmemiştir. 1992 tarihli Maastricht Antlaşması ile Avrupa Ekonomik Topluluğu yerini Avrupa Birliği'ne bırakmış ve bu anlaşmanın 126 ve 127. maddeleriyle AB'ye eğitim alanında doğrudan ve açık bazı yetkiler verilmiştir. Maastricht Antlaşması'nın 126. maddesi, AB'ye 'eğitimde Avrupa boyutunu (European dimension) geliştirme sorumluluğunu' ve 'eğitim sistemlerinde uyumu sağlama' yetkisini verir iken, 127. madde biraz daha ileri gidip AB'ye 'Avrupa'ya özgü mesleki yetiştirim (vocational training) siyasalarını uygulama' yetkisini vermiştir (Field 1996b:15-20). AB'nin eğitim siyasalarına dayanak olan temel anlaş-

ma maddelerine 1997 tarihli Amsterdam Antlaşmasının 149 ve 150.maddeleriyle, 2000 tarihli Nice Antlaşmasının 11.maddesini de eklemek gerekmektedir (Topsakal & Hesapçioğlu 2001).

Hiç şüphe yok ki, Anlaşmaların yanısıra, AB'nin eğitim siyasalarıyla ilgili Konsey, Parlamento ve Mahkeme kararları ve pek çok siyasa belgeleri bulunmaktadır. AB'nin siyasa (policy) belgeleri white paper (Beyaz Kitap), green paper (Yeşil Kitap) ve memorandum olarak anılmaktadır. Memorandum, özel bir konu ya da bir siyasanın uygulanmasıyla ilgili gelişmelerin bir makama sunulduğu rapordur. White paper, hükümet ya da yönetimin yine özel bir konuyla ilgili siyasasını açıkladığı resmi belgedir. Bu belgede o siyasa ile ilgili ayrıntılar yer alır ve hükümet ya da yönetim o siyasa'yı nasıl uygulayacağını bu belge ile açıklamış olur. Green paper ise hükümet ya da yönetimin yine özel bir konuyla ilgili siyasasını tartışmaya sunduğu belgedir. Green paper açıklandıktan sonra ilgili taraflar o konudaki görüşlerini farklı yöntemler kullanarak açıklarlar. Böylece, hükümet ya da yönetimler belli bir konuda sonul (nihai) kararlara ulaşmadan önce, Green Paper uygulamasıyla toplumsal bir uzlaş (consensus) oluşturulabilme çabası içine girerler. Böylece Green Paper, geniş tabanlı toplumsal bir uzlaşın temel ve resmi aracı haline gelir.

AB'nin yukarıda sözü edilen türde pek çok belgesi bulunmaktadır. Bunların doğrudan eğitim ile ilgili olanlarından bazıları şunlardır: 1991 tarihli Yüksek Öğretim Memorandumu, 1994 tarihli "İşlendirme, Rekabetçilik ve Gelişme", ve "Sosyal Politika" beyaz belgeleri, 1996 tarihli Beyaz Kitap "Öğrenme Toplumuna Doğru Öğrenme ve Öğretim (Teaching and Learning: Towards the Learning Society)", 1993 tarihli Yeşil Kitap "Eğitimin Avrupalılık Boyutu (European Dimension of Education)."

AB eğitim politikalarının dayandığı temel ilkeler, Freund (1994) tarafından 1989 yılındaki Konsey kararına dayalı olarak şöyle ifade edilmiştir: (a) Çok kültürlülüğün oluşturulması, (b) Hareketlilik, (c) Herkes için eğitim, (d) Mesleki bilgi, (e) Dünyaya açıklık (Aktaran: Topsakal & Hesapçioğlu 2001:450-1).

AB'nin eğitimden esas beklentisi ekonomik ve toplumsal bütünleşmeyi sağlayıcı bir rol üstlenmesidir. Ekonomik bütünleşmeyle ise anlatılmak istenen, ortak bir pazar (single market) olmaktır. Durum böyle olunca, ortak pazara giden yolda 'ortak bir işgücü piyasası' oluşturulması kaçınılmazdır. Bu nedenlerden dolayı, AB'nin esas ilgilendiği konu mesleki eğitim, işsiz

gençlerin işlendirilmesi, mesleki bilgi, beceri ve yeterliklerin üye ülkeler arasında ortaklaştırılmasıdır.

AB'nin eğitim siyasetleriyle ilgili belgelere bakıldığı zaman, yukarıda sözü edilen amaçları gerçekleştirmek için giriştiği birtakım uygulamalara rastlamak kaçınılmazdır. Bu uygulamalardan kısaca söze etmek gerekirse; AB eğitim siyaseti yaşamboyu öğrenmeye (lifelong learning) büyük bir önem atfetmekte ancak mesleki bilgi ve becerilerin yaşamboyu öğrenilmesine öncelik vermektedir. Bu anlamda, yaşamboyu öğrenme (lifelong learning) yerine yaşam süresince öğrenme (lifetime learning) tercih edilmektedir. Yaşamboyu öğrenme hem mesleki hem de mesleki olmayan öğrenmeleri kapsamakta ve mesleki olan ile olmayanı bir madalyonun iki yüzü gibi görmektedir. Bu anlamda yaşamboyu öğrenme tümleyici bir özelliğe sahiptir. Oysa, yaşam süresince öğrenme (lifetime learning) mesleki bilgi ve becerilerin öğrenilmesiyle sınırlıdır ve asıl amacı ekonomik rekabetçiliği artırmaktır. Yaşamboyu (lifelong)- yaşam süresi (lifetime) ayrımı için (Bknz. Duman & Okçabol 1998).

AB'nin yaşamboyu öğrenme anlayışının mesleki bilgi ve becerilerin öğrenilmesine tartışmasız bir öncelik vermesi sonucunda, yetişkinlerin sürekli eğitimine (adult continuing education) özel bir önem atfedilmiştir. Bunun göstergesi ise, 1996 tarihli "Öğrenme Toplumuna Doğru Öğrenme ve Öğretim (Teaching and Learning: Towards the Learning Society)" Beyaz Kitap'tır. Bu belgenin yayımlanmasından sonra, 1996 yılı AB tarafından "Avrupa Eğitim ve Yaşamboyu Öğrenme Yılı" (European Year of Education and Lifelong Learning) ilan edildi ve çeşitli etkinliklerle kutlandı. 1996 tarihli "Öğrenme Toplumuna Doğru Öğrenme ve Öğretim" başlıklı Beyaz Kitap'ın amacı, saydam, hesap verilebilir ve dinamik bir yaşamboyu öğrenme sistemi oluşturulmasıdır. Bu sistemin oluşturulmak istenmesinin nedeni ise, geleceğin toplumu olarak nitelenen "öğrenme toplumu (learning society)" hedefine ulaşmaktır. Bu amaçla önerilenler ana hatlarıyla şöyle özetlenebilir: (a) Yeni bilgi edinme yollarının desteklenmesi ve geliştirilmesi. Bu amaçla Avrupa Kredilendirme Sistemi (European Accreditation System) kurulmuş, öğrencilerin hareketliliği kolaylaştırılmıştır, (b) Okullar ve iş dünyasını birbirlerine daha da yakınlaştırmak. Bu amaçla Avrupa Çıraklık Planı (European Apprenticeship Scheme) oluşturulmuş, ERASMUS programı bu amaçla işe koşulmuştur, (c) Ayrımcılıkla savaşmak. Bu amaçla eğitim-öğretim olanağından yararlanamayanlara yönelik "İkinci Şans Okulları" yaratılmasına yönelinmiştir, (d) En az üç Birlik resmi dilinde insanların yeterlik kazanmasını sağlamak. Bu amaçla LINGUA ve Comenius prog-

ramları işe koşulmuş, öğretmen hareketliliğinin sürekli olarak desteklenmesi yoluna gidilmiştir, ve (e) Sermaye yatırımları ve yetiştirim yatırımlarının eşit temellerde yapılmasını sağlamak. AB bu konuda performans ölçütleri geliştirmiş ve bu ölçütlere göre yatırım yapılmasını desteklemiş ve özendirmiştir (EC 1996, Field 1996a, 1996b).

Bu noktada altı önemle çizilmesi gereken temel bir yanlış, “learning society” kavramının Türkçeye ‘öğrenen toplum’ olarak çevrilmesidir. Oysa buradaki ‘learning’ toplumun öğrenmesi değil, toplumun öğrenmeye kaynaklık etmesi anlamındadır. Toplum tek başına bir varlık değildir. Bireylerden ve kurumlardan oluşan bir bütündür. Bireylerin sürekli olarak öğrenmesi ya da öğrenmeyi bir yaşam biçimi haline getirmesi sonucu toplumun değişmesi ve yeniliklere uyum sağlaması olanaklıdır. Öğrenme toplumu, öğrenme fırsat, olanak ve kolaylıklarının en geniş şekliyle ve herkes için yaşamboyu ulaşılabilir olduğu; içinde öğrenmenin derinlemesine kök saldığı/yerleştiği bir toplum olarak görülmektedir. Burada, ‘learning’ sözcüğü ile nitelenmek istenilen toplum, öğrenmeye kaynaklık eden, öğrenmenin en temel bir insan gereksinimi ve hakkı olarak, içerisinde derinlemesine kök saldığı/yer aldığı bir toplumdur. Öğrenme toplumu, gelecekteki toplumunu betimlemek için kullanılan bir kavramdır. Öğrenme toplumu, her isteyen bi-

¹ “Öğrenme” sözcüğünün eğitime tercih edilmesi sonucunda kullanımı artmış ve öğrenme sözcüğü bazı sözcüklerin önüne konularak, öğrenme ‘örgütü, okulu, üniversitesi, kenti vb’ kavramlar ortaya çıkmış ve giderek de yaygınlaşmaktadır. Oysa, bu deyimlerdeki “learning” sözcüğü sıfat olarak (adjective) değil de, isim (noun) olarak kullanılmaktadır. Tıpkı “learning psychology (öğrenme psikolojisi) ve learning methods (öğrenme yöntemleri)” deyimlerinde olduğu gibi. Aksi takdirde öğrenen psikoloji ve öğrenen yöntemler diye Türkçeleştirilmesi gerekirdi. Ancak ne var ki, Türkiye’deki eğitim bilimciler “learning society” kavramına yüklenen anlamı Türkçeleştirebilmek için doğrudan bu konuda yapılmış çalışmalara bakmak yerine, paragraf aralarında geçen “learning society” deyimini üzerinden hareket ederek Türkçeleştirmeyi tercih etmişlerdir. Bu konuda daha ayrıntılı tartışma için (Bknz. Ranson 1994, Edwards 1995, Hughes & Tights 1995, Jarvis 1997, Duman 1999).

Öğrenme toplumu kavramının arkasına yaşamboyu eğitimin yanısıra farklı mantıklar da yerleştirilebilmektedir. Bunlar verimlilik, toplumsal değişme, öğrenme örgütünün geliştirilmesi, öğrenme piyasası, öğrenme ağları, eğitilmiş toplum, yurttaşlık ve hakkaniyet. Eğer öğrenme toplumu fikri geliştirilmek ve yaşama aktarılmak isteniyorsa değişmesi gereken dört temel yapıdan söz etmek gerekir. Bunlar: (a) Merkezi hükümet, (b) Yerel yönetimler, (c) Okullar ve diğer eğitim-öğretim kurumları, ve (d) Ana-babalarla beraber yerel toplum. Bu dört yapısal değişme alanı ile beraber eğitimin yönetiminin de şu dört temel ilkeye göre oluşturulması gerekmektedir. Bunlar: (a) Kamu yararı, (b) Topluluğu ilgilendiren konularda topluluk üyelerinin katılımını olanaklı kılmak, (c) Yenilikçi bir yerinden yönetim ve (d) Çok yönlü saydamlık ve hesap verilebilirlik (Ranson 1994).

reyin yeni bilgi, beceri ve tutum edinmek amacıyla kolayca ulaşabileceği ve katılabileceği öğrenme, eğitim ve yetiştirim olanaklarına sahip olmasını ya da bu bireylere sözü edilen olanak ve fırsatların sunulabildiği bir toplumu ifade etmektedir. Başka bir deyişle, öğrenme toplumu kavramı herkes için yaşamboyu eğitim olanağının temel bir insan hakkı olarak sunulduğu bir toplumu ifade etmektedir (Duman 2000).

AB'nin eğitim siyasalarıyla ilgili belgelere bakılarak bazı amaçları gerçekleştirmek için giriştiği birtakım uygulamalara yeniden dönecek olursak; ERASMUS programının bir ögesi olarak Avrupa Kredi Transfer Planı (European Credit Transfer Scheme) geliştirilmiş ve uygulamaya sokulmuştur. 1994 tarihli "İşlendirme, Rekabetçilik ve Gelişme" ve "Sosyal Politika" Beyaz Kitaplarında, okul sistemleriyle ilgili şu çağrı yapılmıştır: 'Okul sistemleri genç insanlara nasıl öğrenileceğini öğretmeye yönelmelidir'. İnsanların nasıl öğrenileceğini öğrenmesi, başka bir deyişle 'öğrenmeyi öğrenmesi' işlendirme piyasası açısından ve sanayideki rekabetçiliğin sürekliliğinin sağlanması açısından yaşamsaldır (Field 1996b). Çünkü değişim ve dönüşümün çok hızlı yaşandığı günümüz toplumunda meslekler, mesleklerle ilgili bilgi, beceri ve tutumlar ve dolayısıyla işlendirme (istihdam) piyasası da çok hızlı değişmektedir. Her şeyin böylesine hızlı değiştiği bir toplumda, bireylere öğrenmeyi öğretmekten başka bir çıkar yol görünmemektedir. Öyleyse, eğitim sistemleri de bu değişime ayak uydurarak, bireylere 'öğrenmeyi öğrenme' bilgi ve becerileri kazandırmayı temel hedef haline getirmelidirler.

3. AB'nin Eğitim Programları

AB'nin eğitim siyasalarını ana hatlarıyla ele aldıktan sonra, AB'nin eğitim programlarına da kısaca değinmekte yarar vardır. AB'nin eğitim programları farklı kaynaklardan yararlanılarak dört başlık altında ele alınmış ve programlar hakkında tanıtıcı bilgiler verilmiştir. Bu programlar; Socrates, Leonardo da Vinci, Avrupa Gençlik (Youth for Europe) ve Tempus programlarıdır. Daha ayrıntılı bilgi için (Bknz. European Commission 1997, Kısakürek 2001, European on Line 2002).

3.1. Socrates

Socrates programı 14 Mart 1995 tarihli Konsey kararıyla kabul edilmiştir. Programın birinci dönemi 1996-1999 yılları arasında sona ermiş, ikinci

dönemi ise 1 Ocak 2000 - 31 Aralık 2006 tarihleri arasını kapsayacak şekilde başlatılmıştır. Yaklaşık 30 ülkede okul öncesi eğitimden lisansüstü eğitime kadar her türlü eğitimi kapsayacak şekilde uygulanmakta olan Socrates programının amacı; (1) Avrupa'nın çok kültürlülüğüne özel bir vurgu yaparak "Avrupa Boyutunu" (European dimension) geliştirmek, (2) Katılımcı ülkeler arasında işbirliğini destekleyerek genel olarak eğitimin niteliğini yükseltmek, (3) Herkes için yaşamboyu öğrenmeyi sağlayarak, içinde yaşanan çağın güçlükleriyle daha iyi başedebilme bilgi ve becerisinin geliştirilmesini sağlamak. Socrates programı üç temel çalışma ya da eylem alanından oluşur: Erasmus, Comenius ve Yatay Eylem Alanları.

Erasmus, Socrates programının yüksek öğretim ile ilgili olan kısmıdır. Programın amacı; (1) Yüksek öğretime "Avrupa Boyutu" kazandırmak için üniversitelere mali destek sağlamak, (2) Programa katılan bir başka ülkede yüksek öğrenimini (tahsil) sürdürmek isteyen (en fazla bir yıl) öğrencilere 'Öğrenci Hareketlilik Ödeneği (Student Mobility Grant) sağlamak. Bu ödenek 12 ay başka bir ülkede yüksek öğrenimine devam etmek isteyen bir öğrenci için toplam 5000 Euro'yu geçemez. Erasmus programı sayesinde üye ülkelerdeki üniversite öğrencileri isterlerse yüksek öğrenimlerinin bir yılını üye başka bir ülkede sürdürebilirler.

Comenius, okulöncesi, ilk ve orta öğretime ağırlık veren bir okul eğitimi programıdır. Programın amacı; (1) Okulöncesi, ilk ve orta öğretim kurumları arasında işbirliği yapılmasını sağlayarak "Avrupa Boyutu'nun" gelişmesine katkıda bulunmak, (2) Kültürlerarası eğitim alanında etkinlikler gerçekleştirilmesini sağlamak, (3) öğretmen ve diğer eğitim çalışanlarının hizmet-içi yetiştirimini (inservice training) sağlayıcı bir rol üstlenmek, (4) Avrupadaki okul eğitimi içinde yabancı dil eğitiminin geliştirilmesini sağlayıcı bir rol üstlenmek, (5) Göçmen işçi çocuklarının, diğer göçmenlerin ve Çingenelerin kültürlerarası eğitimini destekleyici uygulamalara girişilmesini sağlamak.

Socrates'in üçüncü çalışma alanı olan Yatay Eylem Alanları içinde ise Lingua, Grundtvig, Minerva'nın (ODL) yanı sıra Deneyimlerin ve Bilgilerin Paylaşılması başlığı altında Naric, Arion ve Eurydice sayılabilir. Lingua, katılımcı ülkeler arasında AB'nin 11 resmi dilinin öğretilmesi ve öğrenilmesini destekleyici bir dil öğretimi programıdır. Programın; (1) Yabancı dil öğretmenlerinin hizmet-içi yetiştirilmelerini sağlamak için işbirliği programları geliştirilmesi ve uygulanması; (2) Dil öğretimiyle ilgili eğitim araçlarının geliştirilmesi ve dil yeterliğinin ölçülmesi konusunda etkin bir

rol üstlenilmesi; ve (3) Dil öğretimi konusunda ortak projeler geliştirilmesinin özendirilmesi gibi amaçları vardır.

Grundtvig, Avrupa bilgisinin edinilmesi ve yayılması ve Avrupa'da yetişkin eğitimi etkinliklerinin geliştirilmesi amacını gerçekleştirmeye çalışan bir yetişkin eğitimi programıdır. Grundtvig, Avrupa ülkelerinin dilleri, kültürleri ve gelenekleriyle ilgili ve AB ile ilgili yönetsel, ekonomik ve siyasal bilgilerin yayılması yoluyla bir Avrupalılık bilincinin oluşturulmasında yetişkin eğitimini işe koşmayı amaçlayan bir programdır.

Minerva, Uzaktan öğretim, bilgi ve iletişim teknikleri alanlarında Avrupa'da işbirliğini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Minerva'nın iki ana amacı bulunmaktadır: (1) Öğrenciler, karar vericiler ve uzaktan öğretim ile ilgilenenler arasında iletişim ve bilgi tekniklerinin kullanımı konusunda bir anlayış geliştirmek, (2) Bu alanda geliştirilen yöntem ve kaynaklara erişimin daha iyi sağlanması için bilgi ve iletişim teknikleri ile multi medya eğitim ürünlerinin ve hizmetlerinin geliştirilmesine yeterli desteğin verilmesini sağlamaktır.

Socrates'in üçüncü çalışma alanı olan Yatay Eylem Alanları içinde ele alınması gereken son alan ise Deneyimlerin ve Bilgilerin Paylaşılması başlığı altında Naric, Arion ve Eurydice sayılabilir. Arion, eğitim alanında uzman ve karar vericilerin katılımcı ülkeler arasında çalışma ziyareti yapmasını sağlayıcı bir programdır. Bu program çerçevesinde yapılacak çalışma ziyaretinin (study visit) süresi toplam 1 haftadır. Naric (Network of National Academic Recognition Information Centre), katılımcı ülkeler arasında ulusal yüksek öğretim sistemleri ve niteliklerinin kabul edilmesini sağlamayı amaçlayan bir bilgi merkezleri ağıdır. Aynı şekilde Eurydice (European Information Network on Education in Europe), üye ülkeler arasında eğitim sistemleriyle ilgili her türlü bilgi ve deneyimlerin paylaşılmasını ve eğitim konusunda karşılaştırmalı analizlerin yapılabilmesine olanak sağlayacak bilgilerin üretilmesini ve paylaşılmasını amaçlayan bir merkezdir.

3.2. Leonardo da Vinci

Leonardo da Vinci, AB'nin mesleki yetiştirme politikalarını yansıtan ve uygulamaya geçirmeyi amaçlayan bir programdır. Avrupa Konseyi'nin, 1992 tarihli Maastricht Antlaşmasınının 127.maddesine dayanarak, 4 Aralık 1994 tarihli bir kararıyla 1995-1999 dönemi için yürürlüğe girmiş ve daha sonra 2000-2006 dönemini kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmiştir. Programın ana amacı, üye ülkelerin mesleki yetiştirme politikalarının ve bu

alandaki yenilikçi çalışmaların geliştirilmesine katkıda bulunmak ve işbirliğini geliştirmektedir. Üye ülkelerdeki mesleki yetiştirim sistemlerinin, bu konudaki düzenlemelerin, mesleki ölçütlerin, üniversite-girişimci işbirliğinin geliştirilmesini ve mesleki yetiştirimle ilgili bilgilerin yayılması ve paylaşılmasını belirlenen ölçütlere göre desteklenmesini amaçlayan Leonardo da Vinci programı, PETRA, FORCE, LINGUA ve EUROTENET gibi daha sonra geliştirilen çalışmalarla zenginleştirilmiştir.

3.3. Tempus

Dört başlık altında ele alınan AB'nin eğitim programlarından üçüncüsü Tempus programıdır. 1990 yılında uygulanmaya başlanan Tempus, Avrupa'da yüksek öğretim konusunda işbirliğini geliştirmeyi amaçlayan bir programdır. Gördüğü ilgi sonucunda 3 kez aşamalı olarak yenilenen programın kapsamı 2000-2006 arasında Tempus III programı olarak yeniden genişletilmiştir. 1990-1996 yılları arasında Tempus programı için toplam 601 Milyon Euro kaynak kullanılmış olup 1997 yılı itibariyle programdan 51 000 öğretmen ve 27 000 öğrenci yararlanmıştıdır.

Bu Program, AB'nin Merkez ve Doğu Avrupa ülkeleri (PHARE) ile Yeni Bağımsızlığına kavuşan eski Sovyetler Birliği Cumhuriyetleriyle Moğolistan'ın (TACIS) ekonomik reformlar ile yeniden kalkınmaları ve serbest piyasa ekonomisine uyumlarını sağlamalarına yardımcı olmak için yürüttüğü ekonomik ve sosyal yeniden yapılanma programının bir parçasını oluşturmaktadır. Tempus çerçevesinde öncelikli olarak işbirliği yapılacak konular şunlardır; (1) Belirlenmiş eğitim programlarının geliştirilmesi ve yeniden uyumlarının sağlanması; (2) Yüksek öğretim sistemlerinin yeniden yapılandırılması, ve (3) Ekonomik yeniden yapılanma ve sanayi ile ilişkileri geliştirebilmek için gerekli olan yüksek düzeyli becerileri kazandırmaya yönelik yetiştirim anlayışının geliştirilmesi.

3.4. Avrupa Gençlik Programı

Dört başlık altında ele alınan AB'nin eğitim programlarından sonuncusu ise Avrupa Gençlik (Youth for Europe) programıdır. 2000 Baharında uygulanmaya başlanan program, bir eğitim ve yetiştirim kurumunun dışında kalan 15-25 yaşları arasındaki tüm gençleri hedeflemektedir. 30 Avrupa ülkesini kapsayan bu program, en genel hatlarıyla gençlerle ilgili konularda işbirliği koşullarını geliştirmeyi amaçlar. Bununla birlikte gerek grup değişimleri halinde, gerekse de bireysel gönüllü çalışma olanağı sunarak genç-

lere yönelik destek çalışmalarını içermektedir. Program, eski Avrupa ve Avrupa Gönüllü çalışma programı deneyimlerini içermekte ve buna dayanmaktadır. 1995-96 döneminde program için 126 Milyon Euro kaynak ayrılmıştır. Program; (1) AB içindeki gençlerle doğrudan ilgili etkinlikleri, (2) AB içindeki genç çalışanları, (3) Üye ülkelerin gençlerle ilgili kurumları arasında işbirliğini, (4) AB'ye üye olmayan ülkelerle gençlik değişimlerini, ve (5) Gençlerle ve gençlik araştırmalarıyla ilgili bilgi, beceri ve yayımların paylaşılmasını içermektedir.

4. AB Eğitim Siyasetleri ve Programları Açısından Türkiye'nin Durumu

Bilindiği gibi, Türkiye'nin AB macerası Türkiye'nin 31 Temmuz 1959 tarihli başvurusuyla başlar ve günümüze kadar gelir. 1 Ocak 1996 tarihinde AB ile gümrük birliği kurulmuş ancak Türkiye'nin aday ülke statüsünü elde edebilmesi için 3 yılın daha geçmesi gerekmiştir. 10-11 Aralık 1999 Helsinki Zirvesi ile Türkiye'nin adaylığı diğer aday ülkelerle eşit statüde bir aday ülke olarak resmen kabul edilmiştir. Daha sonra, AB Komisyonu tarafından 8 Kasım 2000 tarihinde Katılım Ortaklığı Belgesi hazırlanmıştır. Katılım Ortaklığı Belgesi'nin Türkiye'ye sunulmasından sonra, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği tarafından hazırlanan ve 19 Mart 2001 tarihli T.C. Bakanlar Kurulunda kabul edildikten sonra 24 Mart 2001 tarih ve 24352 (mükerrer) sayılı Resmi Gazetede yayımlanan "Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı" resmen yürürlüğe girmiştir. Toplam 793 sayfa olup iki ciltten oluşan Türkiye Ulusal Programının birinci cildini 'AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı', ikinci cildini ise uyulması gereken 47 adet karar, direktif vb. den oluşan 'AB Müktesebatı Listesi' oluşturmaktadır (ABGS 2001).

Ulusal programın birinci cildinde, "Eğitim, Staj ve Gençlik" başlığı altında ele alınan eğitimle ilgili kısımda (sadece 5 sayfa) öncelikle var olan durumun genel bir değerlendirilmesi ve AB ülkeleriyle karşılaştırılmasına yer verilmiştir. Sonul hedef olarak, AB mevzuatının üstlenilerek uygulanması gereği belirtilmiş; sorumlu kuruluşlar olarak ise Milli Eğitim Bakanlığı, YÖK, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu gösterilmiştir.

Türkiye Milli Eğitim Mevzuatının mevcut durumuyla ilgili 52 yasa, yönetmelik ve tüzüğün adı verilmiş olup, "Türk Mevzuatında Yapılması Gereken Değişiklikler ve Yenilikler" başlığı altında, 1739 sayılı Milli Eğitim Te-

mel Kanunu, 3308 Sayılı Çıracılık ve Meslek Eğitimi Kanunu, 4306 sayılı Sekiz Yıllık Zorunlu İlköğretim Kanunu sayılmış ve bu değişikliklerin orta vadede yapılması planlanmıştır. İlginç olan 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu, 3797 Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanun, 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Özel Öğretim Kurumları Kanununun yukarıdaki listeye dahil edilmemiş olmasıdır.

Dikkati çeken bir başka nokta ise, 2001 Kasım ayından itibaren Socrates programına aktif olarak katılınacağına ifade edilmesidir. Oysa, AB'nin eğitim programlarına katılabilmemiz için gerekli olan Ulusal Ajans (National Agency) ve buna bağlı olarak oluşturulması gereken Eşgüdümleyici Kurumlar (Coordinating Institutions) henüz kurulmamıştır. 24 Aralık 2001 tarihli Bakanlar Kurulu toplantısı sonrasında kamuoyuna yapılan açıklamadan anlaşıldığı kadarıyla Ulusal Ajans'ın kurulmasına karar verilmiştir.

Diğer yandan, Milli Eğitim Bakanlığı AB Mevzuatına uyum çalışmalarını başlatmış, bu amaçla tamamen MEB müsteşarı ve üst düzey yöneticilerinden oluşan bir 'Danışma Kurulu', MEB Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü başkanlığında genel müdürlükler ve ilgili daire başkanlıklarından oluşan bir 'Yürütme Kurulu' ve Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı bünyesinde 'Avrupa Birliği Eğitimini Araştırma-Geliştirme Kurulu' oluşturulmuştur. Avrupa Konseyi Tarih Eğitimi ve Öğretimi ile Avrupa Konseyi Yabancı Dil Gelişim Dosyası konularında Bakan onayı ile iki özel ihtisas komisyonu kurulmuştur. Diğer yandan ağırlıklı olarak AB fonlarından yararlanılarak gerçekleştirilmesi planlanan üç proje geliştirilmiştir. Bunlar: Temel Eğitimin Desteklenmesi Projesi, Türkiye'de Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi ve Mesleki ve Teknik Eğitim Kurumlarının Modernizasyonu Projesidir (MEB 2001).

5. Sonuç

AB'nin birlik, bütünlük ve uyum için eğitimi temel bir araç olarak gördüğü açıktır. Buradan hareketle AB 'Avrupa Boyutu' kavramını öne çıkarak üye ülkelerin eğitim sistemlerinde bazı köklü değişiklikleri gerçekleştirmekte olduğu anlaşılmaktadır. Ancak, unutulmamalıdır ki AB eğitimi 'Avrupa Boyutu' geliştirmek, uyumu kolaylaştırmak, ortak pazar oluşturmak vb. söylemlerle etkili bir siyasal araç olarak kullanmak eğilimindedir. Bunu yaparken de, AB'nin kendi ilkesi olan 'çeşitlilik içinde bütünlük' anlayışıyla bağdaşması mümkün olmayan bir dışlayıcılık ve sömürgecilik anlayışı kendini ele vermektedir (Sultana 1996, Busuttil 1995). Çünkü,

AB'nin ulusüstü bir örgütlenme olarak kullandığı kavramlara bakıldığı zaman, “üye ülke, üye olmayan ülke, aday ülke, potansiyel ülke, katılımcı ülke” gibi kavramlar ilk bakışta göze çarpmaktadır. Bu da, AB'nin kendi merkez, çevre ve yarı-çevresini çoktan tanımlamış ve ilişkileri (mali, siyasal, kültürel, toplumsal, eğitimsel) bu sömürgeci söyleme göre yapılandırmış olduğunu yalın bir şekilde göstermektedir.

Bu savı biraz daha güçlendirmek için yukarıda sözü edilen eğitim programlarından hangi ülkelerin ne kadar ve nasıl yararlanabileceğine nasıl karar verildiğine bakmak da gerekir. Bu konuda karar veren Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Komisyonlarıdır. Parla mentonun ve Komisyonların nasıl oluşturulduğuna bakılırsa eşitlik ilkesinin göz ardı edildiği kolayca görülebilir. Avrupa Parlamentosuna Almanya'dan 99 üye seçilirken Lüksemburg'dan sadece 6 üye seçilebilmektedir. AB'nin bürokrasisinde ise tartışmasız bir Alman üstünlüğü ve kontrolü olduğu bilinmektedir. AB eğitim programlarından yararlanma, yine AB'nin kendi ilkeleri olan eşitlik ve 'çeşitlilik içinde bütünlük' anlayışlarıyla bağdaşmamaktadır. Örneğin: AB'nin Socrates Programı çerçevesindeki Lingua (dil öğrenme) kapsamına sadece 11 AB üyesinin dili dahil edilmiştir. Oysa AB'nin üye sayısının 15 olduğu ve bazı ülkelerde birden fazla dilin kullanıldığı bilinmektedir.

Yine aynı şekilde pek çok AB eğitim programlarından yararlanabilme koşulu olarak duruma göre 4-5 ülkenin katılımcı olması gerekmektedir. Örneğin: Gençlik değişim programlarından yararlanabilmek için en az 4 AB üyesi ülkenin katılımı zorunludur. Değişimi yapacak gençler en az 4 AB üyesi ülkeden olmak zorundadır.

Bir başka örnek daha vermek gerekirse; 25-26 Kasım 1996 tarihlerinde AB, Malta Üniversitesi ve Coimbra Grubu'nun işbirliği ile Malta Üniversitesi'nin ev sahipliği yaptığı “Akdeniz Ülkelerinde Yüksek Öğretim” konulu bir toplantı düzenlendi. Masrafların AB'nin MEDCAMPUS (Mediterranean University Cooperation) programından karşılandığı ve 50 civarında davetlinin katıldığı bu toplantıya çağrılı olan bu makalenin yazarı tarafından Coimbra Grubuna bir teklif götürüldü. Teklif şuydu: Avrupa'daki 34 üniversitenin katılımından oluşan, liderliğini Belçika'nın Katolik Üniversitesi Louvain'in üstlendiği ve AB'nin yüksek öğretim siyasaları konusunda etkili olan Coimbra Grubu içerisine Türkiye'den de bir üniversitenin dahil edilmesinin yararlı olacağıydı. Ama grup lideri olan üniversitenin toplantıdaki temsilcisi, çok açık bir şekilde ve hiç bir kabul edilebilir gerekçeye dayandırmadan bunun mümkün olmadığını söyleyebildi. Oysa o tarihte AB

üyesi olmayan ve hala AB üyesi olmayan ülkelerden üniversiteler o grubun içerisinde yer almakta ve AB'nin olanaklarından yararlanarak AB'nin yüksek öğretim siyasalarının oluşturulmasına katkıda bulunabilmektedir.

Örnekleri çoğaltmak elbette olanaklı. Ancak Türkiye'nin durumuyla ilgili olarak altı çizilerek ifade edilmesi gereken üç nokta vardır. Bunlardan birincisi, AB'nin eğitim siyasaları ve programları konusunda çalışmalar başlatılmalıdır. Bu çalışmaların AB'nin eğitim siyasaları ve programları konusunda gerçekten tanıtıcı ve bilgilendirici olabilmesi için çalışmalara farklı kesimlerden ve sektörlerden ilgili ve bilgili, etkin ve yetkin aktörlerin dahil edilmesi gerekmektedir. Böylece, AB'nin eğitim siyasaları ve programları konusunda farklı fikirlerin ortaya konulması, tartışılması ve geniş tabanlı bir uzlaşımın sağlanması olasılığı var olabilir. Bu amaçla, AB Sekreterliği, Üniversiteler, ilgili Bakanlıklar, YÖK, Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu ve diğer sivil toplum örgütleri AB ve Eğitim konusunda çalışma grupları oluşturarak çalışmalarına ivme kazandırmalıdır. Ancak bu yapılırken dışlayıcı davranılmamalıdır.

İkincisi, eğitimin etkili bir ideolojik araç olduğu unutulmadan ve 'Avrupa-Merkezci' dogmalardan mümkün olduğunca kurtulmaya çalışarak; AB'nin eğitim siyasaları ve programlarına son derece eleştirel ve analitik değerlendirmeler yapılarak yaklaşılmalıdır. Böylece, AB'nin yukarıda sözü edilen bağımlılık yaratıcı, dışlayıcı ve sömürgeci anlayışı önüne bir nebze olsun set çekilebilir. Bu da, ancak yukarıda sözü edilen toplumun bütün kesimlerini kapsayıcı bir anlayışın yaşama geçirilmesiyle mümkündür.

Üçüncü ve son olarak, Türkiye'de sayıları 13 olan AB ile ilgili araştırma ve eğitim merkezleri buldukları bölgelerde AB ile ilgili verilere ve bilgilere, (eğitimden sağlığa, tarımdan sanayiye, sosyal politikadan kültüre vb.) sağlıklı bir şekilde ulaşılmasını sağlayıcı bir rol ve sorumluluk üstlenmelidirler. Ancak bu rol ve sorumluluk tek taraflı ve manipulatif bir tarzda değil, toplumda konuyla ilgili tarafların bir araya gelerek tartışması ve geniş tabanlı bir uzlaşının sağlanması doğrultusunda saydam ve hesap verilebilir bir şekilde yerine getirilmelidir.

KAYNAKÇA

- ABGS (2001) **Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı**, T.C. Başbakanlık Avrupa Genel Sekreterliği: Ankara.
- (2002) "Avrupa Birliği", www.abgs.gov.tr adresinden 4 Şubat 2002 tarihinde yararlanılmıştır.
- Busuttil, S. (1995) **The Future of the Mediterranean**, University of Malta: Foundation for International Studies.
- Duman, A. (1997) "Akdeniz Ülkelerinde Yüksek Öğretim Konferansının Ardından", **Bilim ve Ütopya**, 34 (nisan): 42-43.
-(1999) "The Demise of Local Government Adult Education in England and Wales and the Idea of Learning Society", **International Journal of Lifelong Education**, 18:2:127-35.
-(2000) **Yetişkinler Eğitimi**, Ütopya Yayınevi: Ankara
- Duman, A. & Okçabol, R. (1998) "Promotion of Lifelong Learning in Higer Education Sector: Turkey", **Country Report** Presented at the ESREA Seminar in Bundesinstitut fur Erwachsenenbildung, Strobl, Austria, 31 August-4 September.
- Edwards, R. (1995) "Behind the Banner: Whither the Learning Society?", **Adults Learning**, 6:6:187-89.
- European Commission (1996) "Teaching and Learning Towards the Learning Society", **White Paper**, Office for Official Publications of the European Communities: Luxembourg.
- European Commission (1997) **Guide to Programmes**, Luxemburg.
- European Union on Line, <http://europa.eu.int>) adresinden 4 Şubat 2002 tarihinde alınmıştır
- Field, J. (1996a) "Lifelong Learning in Europe", **Adults Learning**, 7:6:131-32.
-(1996b) "Towards the Europeanisation of Continuing Education", **Studies in the Education of Adults**, 28:1:14-28.
- Freund, U. (1994) **Europaeshe Integration und die Bildungspolitik der Europäischen Gemeinschaft**, München: Verlag Uv Freund.
- Jarvis, P. (1997) "Paradoxes of the Learning Society", **Paper** Presented at the International Conference on Lifelong Learning: Reality, Rhetoric and Public Policies, 4-6 July 1997, Guildford, England, Conference Proceeding pp.175-81.
- Hughes, C. & Tights, M. (1995) "The Myth of the Learning Society", **British Journal of Educational Studies**, 3: September:290-304.
- Kısakürek, M. (2001) "AB Eğitim Programları", www.ankara.edu.tr/faculties/educational adresinden 4 Şubat 2002 tarihinde alınmıştır.
- MEB (2001) **2002 Yılı Başında Milli Eğitim**, APK Başkanlığı: Ankara.
- OEP (1995) **The European Union: A Guide for Students and Teachers**, Office of European Parliament and Representation of European Commission in the United Kingdom: London

Publications and Public Events Service of the European Parliament (1995) **The European Parliament**, Luxembourg.

Ranson, S. (1994) **Towards the Learning Society**, London:Cassel.

Sultana, R. (1995) "A Uniting Europe, a Dividing Education? Euro-centrism and the Curriculum", **International Studies in Sociology of Education**, 5:2:115-44.

Topsakal, C. & Hesapçioğlu, M. (2001) "Avrupa Birliği ve Eğitim", **Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri**, 1: 2: 441-462.